

Syyttäjälaitos

10.10.2021

Dnro 130/61/21

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto, dnro 130/61/21, 10.10.2021

Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 1.10.2021 HE 133/2021 vp.

1 Asia

Lakivaliokunta on pyytänyt Syyttäjälaitokselta asiantuntijalausuntoa hallituksen esitykseen eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Syyttäjälaitos on aikaisemmin 5.2.2021 antanut lausunnon (dnro 135/62/20) videotallennustyöryhmän mietintöön (VN/433/2018). Kysymys on samasta asiasta. Tuolloin annettu lausunto on tämän lausunnon liitteenä.

2 Lausunto hallituksen esitykseen HE 133/2021

Syyttäjälaitos on ilmoittanut kantanaan edellä mainittuun videotallennustyöryhmän mietintöön, että se kannattaa menettelyä, jossa muutoksenhakutuomioistuin ottaisi suullisen todistelun vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietinnön lausuntotiivistelmästä käy ilmi, että kannatus tämän kaltaiselle uudistukselle on laajaa myös rikosprosessin muiden toimijoiden piirissä.

2.1 Uudistuksen vaikutuksista

Hallituksen esityksessä on hyvin käsitelty esitettyä menettelyä puoltavat ja sitä vastaan puhuvat seikat. Näihin ei ole eriävää mielipidettä lausuttavana.

Kuitenkin voinee todeta, ettei yleisöjulkisuus hallituksen esityksessä esitetyn menettelyn mukaisessa uudistuksessa kaventuisi. Yleisöllä olisi edelleenkin mahdollisuus tutustua kaikkeen siihen (julkiseen) aineistoon, jonka perusteella ratkaisu hovioikeudessa tehdään. Tämä koskisi myös tilannetta, jossa todistelu hovioikeudessa otettaisiin vastaan vain viittaamalla siihen. Esitettyyn uudistukseen ei siten tosiasiassa liity yleisöjulkisuuden kannalta periaatteellisesti merkittäviä haittapuolia edes silloin, kun henkilötodistelu vastaanotettaisiin hovioikeudessa vain viittaamalla siihen.

Hallituksen esityksessä on pyritty arvioimaan myös uudistuksen taloudelliset kustannukset ja säästöt. Syyttäjälaitoksen näkökulmasta vasta käytännön toteutus tulee osoittamaan minkälaisia taloudellisia vaikutuksia uudistuksella on. Syyttäjien työmäärä hovioikeuden pääkäsittelyssä tulee uudistuksen myötä luonnollisesti vähenemään. Muutoin kokonaisuudessa on joitain erityisiä riskitekijöitä, jotka voivat merkittävästikin vaikuttaa vastakkaiseen suuntaan.

Ensinnäkin esityksessä tavoitteena on rikosasioiden valmistelun lisääntyminen alioikeuksissa. Tämä on sinällään hyvä ja puolustettava tavoite ja jossain määrin myös edellytys koko uudistukselle. Parempi valmistelu parantaa oikeusturvaa ja on muutoinkin eduksi asian tuomioistuinkäsittelylle.

Syyttäjätöiminnan näkökulmasta riskinä kuitenkin on syyttäjien työmäärän lisääntyminen, jos alioikeudet alkavat järjestämään suuressa määrin erillisiä valmistelustuntoja tai kirjallisen valmistelun määrä lisääntyy huomattavasti myös sellaisissa asioissa, joissa se ei olisi välttämättä tarpeen. Tällainen ylimääräinen valmistelu toki ei ole uudistuksen tarkoitus, mikä käy ilmi hallituksen esityksestäkin,

mutta käytännön toteutus tulee muotoutumaan yksittäisten kärjäoikeuksien puheenjohtajien ratkaisusta. Jos valmisteluistuntoihin ja niihin valmistautumiseen tulevaisuudessa käytettävän työn määrä ylittää sen, mitä niiden avulla säästetään aikaa kärjäoikeuksien pääkäsittelyissä, seurauksena on muiden töiden kasaantuminen ja syyteharkintojen viipyminen entisestään jo ennestään ruuhkautuneessa Syyttäjälaitoksessa. Tällaista lisääntyvän valmistelun kokonaisvaikutusta on melko lailla mahdotonta arvioida etukäteen. Valmistelun lisääntyminen on siis sinällään kannatettavaa, mutta on hyvä huomioida, että siihen liittyy riski syyttäjien työmäärän kasvusta. Syyttäjälaitoksen mahdollisuudet vaikuttaa tähän mahdolliseen työmäärän kasvuun omilla toimillaan ovat vähäiset.

Tässä kohdin on vielä huomattava, että rikosasioissa asian valmistelu kärjäoikeuden pääkäsittelyä varten tapahtuu ensivaiheessa esitutkinnassa (esitutkintalaki 1 luku 2 § 2 mom.). Siksi esitutinnan riittävien edellytysten (resurssien) olemassaolo on tämänkin uudistuksen kannalta olennaista. Esitutinnan liian pienet resurssit siirtävät valmistelutyötä esitutkinnasta tuomioistuimissa tehtäväksi.

Hallituksen esityksessä todetusti uudistus saattaisi johtaa siihen, että kärjäoikeudessa esitettävän suullisen todistelun määrä lisääntyisi. Todennäköisesti osapuolet ovat entistä haluttomampia ottamaan todistelussa riskejä. Tämä odotettavissa oleva seikka tulee siis lisäämään syyttäjien työmäärää, käytännössä kärjäoikeuskäsittelyihin kuluvaan aikaa.

Itse valitusvaiheeseen voi myös liittyä selkeä kustannusriskitekijä, joka hallituksen esityksessä on kuitenkin huomioitu ja pyritty estämään. Esityksen mukaan hovioikeuteen todistajat ilmoittaneella on velvollisuus ilmoittaa, miltä osin kärjäoikeuksissa kuultujen henkilöiden kertomukset on tarpeellista ottaa hovioikeudessa vastaan. Hovioikeudessa tallenteelta otettaisiin vastaan enää vain todistelun relevantti osa.

Syyttäjillä ei ole nykyisen työmääränsä puitteissa mitään mahdollisuuksia etsiä ja selvittää käräjäoikeuksien ääni- tai kuva- ja äänitallenteilta niitä täsmällisiä kohtia (minuutteja), joissa todistajat kertovat asiat vallituksessa tai vastauksessa vedotuvin tavoin. Syyttäjien käytännön mahdollisuudet ilmoittaa relevantti todistelu rajoittuvat siihen, että he ilmoittavat teemat tai tosiseikat, jotka kyseistä todistajaa koskevalta tallenteelta hänen kertomanaan ilmenevät ja mihin syytekohtaan todistelu liittyy. Tämän tulee myös riittää yksilöinniksi. Näin hallituksen esityksessä asia on myös esitetty (s. 69). Tätä valittua perusratkaisua ei tule muuttaa lainsäädäntötyön edetessä, vaikka oletettavasti asia saattaa tuomioistuimen näkökulmasta olla toisin.

Jos edellä mainittua perusratkaisua jostain syystä muutettaisiin, ja hovioikeudet voisivat alkaa vaatimaan todistajan nimennettyä osapuolta selvittämään tallenteelta täsmällisiä kertomuksen kohtia, joilta vedottu asia ilmenee, johtaisi se ainakin syyttäjien kannalta kestävämpään työmäärään lisääntymiseen. Käytännössä tämä siis tarkoittaisi sitä, että syyttäjät joutuisivat esimerkiksi valitusta laatiessaan kuuntelemaan todistelutallenteet läpi oikeiden kohtien ilmoittamiseksi valituksessa. Vastaavasti avustajien osalta kysymys olisi työstä, joka nostaisi oikeudenkäynnin kuluja huomattavasti. Rikosjutun osapuolet tekisivät vielä päällekkäistä työtä.

Tällaisessa menettelyssä koko uudistuksen ajatellut hyödyt häviävät ja hovioikeuden pääkäsittelyssä säästynyt työmäärä valuisi rikosasian osapuolten tehtäväksi moninkertaisesti. On myös kyseenalaista, voivatko osapuolet tallenteita kuuntelematta luottaa siihen, että käräjäoikeuden tekemä indeksointi on tehty oikein. Omiinkin muistiinpanoihin on vaikea luottaa, koska todistajien kuulustelu on monesti niin intensiivinen työvaihe, ettei siihen muiden oheistoimien lisäksi mitenkään ole yhdistettävissä tarkkojen minuuttien ja todistajan sanomisten kirjaamista muistiin siten, että yksin näillä merkinnöillä jälkikäteen pärjäisi. Voidaan myös epäillä, ettei tallenteiden kuuntelu monesti olisi edes mahdollista valitusajan puitteissa asianosaisille.

Edellä selostetun välttämiseksi lainsäädäntötyön edetessä tulee siis pitää voimassa se hallituksen esitykseen kirjattu, ettei asianosaisten voida edellyttää osoittavan tallenteilta niitä kohtia, joilta hänen vetoamansa suullinen todistelu ilmenee. Käräjäoikeuden tehtäväksi ja vastuulle tarkoitetun indeksoinnin epävarmuutta ei tule säilyttää esimerkiksi syyttäjien toimin korjattavaksi.

Edellä selostetuista työmäärän lisääntymisen riskeistä huolimatta hallituksen esitys on syyttäjien näkökulmasta kannatettava. Mutta varauduttava on siihen, että uudistuksen vaikutuksesta Syyttäjälaitoksen resurssitarpeet tulevaisuudessa voivat myös kasvaa.

2.2 Huomioita yksittäisiin kohtiin esitystä

On tärkeää, ettei hovioikeuksien mahdollisuutta sallia viittaustekniikan käyttöä rajoiteta siten, että tästä menettelytavasta voisi syntyä esimerkiksi säännöllinen valitusperuste korkeimpaan oikeuteen. Hovioikeuksilla tulee olla tältä osin laaja harkintavalta, eikä mitään juttutyyppejä tule lain säännöksiin tai lain valmisteluasiakirjoista ilmenevin lausumin rajoittaa tai sulkea pois viittausmenettelyn ulkopuolelle. Lain säännös on esitetyssä muodossaan oikea. Oikeudellista estettä käsitellä minkä tahansa laatuista rikosasiaa viittaustekniikalla ei tule olla.

Lausumanaan edellä mainittuun videotallennustyöryhmän mietintöön Syyttäjälaitos esitti entistä laajempaa mahdollisuutta käyttää oikeudessa myös esitutkinnassa tehtyjä tallenteita todistajien kuulemisesta tapauskohtaisesti silloin, kun osapuolille on varattu mahdollisuus kysymysten esittämiseen kuulusteltavalle ja näin toteutettu todistajan kertomuksen vastaanotto oikeudessa sopii myös asianosaisille ja tuomioistuimelle. Esitys on nähdäksemme tältä osin sivuutettu vailla vakuuttavia asia-argumentteja. Tässä yhteydessä enää viitataan liitteenä olevaan lausuntoon, jossa asiaa koskeva esitys on perusteltu seikkaperäisemmin. Jo pelkästään esitutinnan rajallisten resurssien vuoksi on selvää, ettei tällaisesta esitutkintaan

tukeutuvasta todistelumenettelystä voisi mitään pääasiallista menettelytapaa oikeudenkäynnissä muodostua. Joissain tapauksissa se voisi kuitenkin huomattavasti helpottaa ja jouduttaa esimerkiksi sellaisten juttujen käsittelyä, jossa on ulkomaalaisia todistajia.

Syyttäjälaitos esitti edellä mainitussa lausumassaan myös rikoslain täydentämistä siten, että oikeudenkäynnissä (tai esitutkinnassa) tehdyn ääni- ja kuvatallenteen luvaton jäljentäminen tai muu hankkiminen sekä hallussapito ja levittäminen säädettäisiin rangaistavaksi, jotta nämä luvattomasti hankitut tallennejäljennökset voitaisiin aina ainakin takavarikoida ja hävittää. Tätä on ilmeisesti pidetty tarpeettomana. Hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, että kuva- ja äänitallenteiden levittämällä voitaisiin syyllistyä salassapitorikokseen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen.

Koska yleisö pääsisi tutustumaan vain julkisiin tallenteisiin, ainakin näiden luvattoman jäljentämisen ja levittämisen osalta nämä rikokset harvoin toteutuisivat. Erillisen kriminalisoinnin puuttuessa tällaisiin tilanteisiin puuttuminen ei olisi käytännössä mahdollista. Vähintäänkin tilanne olisi kiusallinen oikeusviranomaisille ja rikkoisi tallenteiden säilyttämiseen liittyvän luottamuksen, koska kuvatallenteet on tarkoitettu jäämään aina vain tuomioistuimen haltuun, tuomioistuimessa tutustuttavaksi. Mahdollisesti erillisessä lainvalmistelussa tulisi selvittää rikoslain täydentämistä tältä osin.

Oikeudessa tehtävien tallenteiden säilytysaika on hyvin lyhyt (30 päivää) pitäen silmällä sitä tilannetta, että myöhemmin syntyy peruste epäillä perätöntä lausumaa tuomioistuimessa. Tavan mukaan rikosilmoitukset tällaisista epäiltävistä teoista tehdään vasta prosessin päätyttyä eli tuomioistuimen ratkaisun tultua lainvoimaiseksi. On epäiltävissä, että lyhyt säilytysaika johtaa siihen, ettei rikoksen selvittämisen ja osoittamisen kannalta keskeistä tallennetta ole monestikaan enää saatavissa, koska se on jo hävitetty. Tämän vuoksi tulisi harkita sitä, että ainakin

Syyttäjälaitos

10.10.2021

Dnro 130/61/21

todistelua koskeva äänitallenne (videokuvasta erotettu ääni) säilytetään pidempään, esimerkiksi kuusi kuukautta asian lainvoimaiseksi tulosta alkaen.

Rikosasioihin (esimerkiksi perätön lausuma tuomioistuimessa) liittyen esitetty säännös siitä, ettei ääni- ja kuvatallennetta milloinkaan luovuteta muutoin kuin tuomioistuimessa nähtäväksi, on muodossaan hyvin ehdoton. Säännös ei saa ehdottomuudessaan estää tallenteen luovuttamista pyynnöstä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle silloin, kun tallenne on tarpeen rikoksen selvittämiseksi tai rikosepäilyä koskevan esiselvityksen tekemiseksi. Näin lienee esityksessä ajateltukin (s. 68), mutta selvyiden vuoksi tämä tulisi nimenomaisesti todeta itse säännöksessä tai ainakin lakivaliokunnan mietinnössä. Tapauskohtaisesti toki äänitallenne voi olla riittävä esitutkintaviranomaisenkin käyttöön.

Mikko Männikkö

Valtionsyyttäjä

Liitteet

Suullisen tod
vast.pdf

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888

valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi